

SZ. DEBRECZENI KORNÉLIA: MAGYAR ÍRÓI ÁLNÉV LEXIKON. A MAGYARORSZÁGI ÍRÓK ÁLNEVEI ÉS EGYÉB JELEI. GULYÁS PÁL LEXIKONÁNAK KIEGÉSZÍTÉSE

Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 1992. 688 l.

Először 1882-ben a Figyelőben Porzolt Kálmán, utána 1904-ben a Corvinában és különnyomatban Székely Dávid gyűjtötte össze a magyar írói álneveket. Leggazdagabb és módszeresen föltárt gyűjteményüket azonban Gulyás Pálnak köszönhetjük (*Magyar írói álnév lexikon*. 1956, 1978²). (Helyesen mindkét kiadványban egybe írandó az álnévlexikon.)

Gulyás a tárgyat így határozta meg: „Álnév minden olyan név, mely egészében vagy részeiben eltér az írók törvényes nevétől, továbbá minden olyan szó, kifejezés, egyes betű, betűcsoport vagy jelvény, melyet az írók polgári vezeték- és utónevük helyett írásaik jelzésére fölhasználnak” (9.).

Tágan értelmezte tehát az álnév fogalmát: beleértette a betűjegyeket (monogramokat) is. Ugyanakkor nem különböztette meg az álnevet sem az állandóan használt írói nevektől, sem a fedőnevektől. Például Tolnai Lajos nem álnév, hanem Hagymásky Lajos írói neve. Sőt Gulyás a megmagyarított nevet is álnévnek tekintette: így Petőfit is, és megfajtásul közölte a Petrovicst! A *fedőnév* megkülönböztetésének szükségességére sem jött rá. Erre a későbbi gyakorlat figyelmeztetett bennünket (vö. Könyvtáros, 1977. 561–562.). Rátz Kálmán (1888–1951) *Afrika ébred* (1936) című könyvét és számos cikkét – nem tudjuk, pusztán pénzért-e vagy egyéb okból – valójában Agárdi (Danzinger) Ferenc (1898–1969) írta. Agárdi Ferenc neve alatt mind az eredeti neve (Dan-

zinger Ferenc) mind pedig az, akinek neve alatt könyve megjelent (Rátz Kálmán) egyaránt „álnévként” szerepel. Aligha joggal, hiszen nyilvánvalóan nem azonos kategória egyik sem. *Fedőnév olyan név, amelyet másik élő személy visel*. Magam is, különféle okokból, írtam cikket Ertsey Péter, Lőkös Zoltán, Márta Mihály, Rozsnyai Mihály, Jan Sobolewski és Székely Lajos neve alatt: ők ekkor mind éltek, hárman ma is élnek. Neveik a Gulyásét folytató álnévlexikon névmutatójában mint álneveim szerepelnek. *Holott fedőneveim*. Előfordul, hogy sajtóhibából kerül más név a nyomtatott szövegbe: a diák Juhász Gyulának nagy keserűséget okozott, hogy két verse (*Őszirózsza*, *Don Quixotte*), amellyel Sz. Szigethy Vilmos (másodszor ugyan, de) „fölfedezte”, a szedő gondatlanságából Juhász Antal (!) névvel jelent meg a Szegedi Napló 1900. karácsonyi számában. S itt most mint „álnévvel” találkozunk...

Olykor vitatható, melyik az álnév, melyik az eredeti. Itt a névmutatóban Ténagy Sándor van föltüntetve eredetileg, s T. Nagy Sándor álnévként. Valójában eredeti neve T. Nagy, s írói neve (tehát megint *nem* álneve) Ténagy.

Sz. Debreczeni Kornélia húsz év alatt hírlapok és folyóiratok ezreit böngészte át, tanácskozott és levelezett tucatnyi kutatóval, hogy Gulyás munkáját folytatva, az övével csaknem azonos terjedelemben és szerkezetben az álnevek (betűjegyek, írói nevek, fedőnevek) újabb ezreit fejtsse meg, s tegye köz-

kinccsé. Tételeinek leírásában az álnév és az eredeti név között Gulyás lexikonában szereplő kettőspont helyett egyenlőségjelet használ, s ezzel hangsúlyosabbá és egyértelműbbé teszi a két név összefüggését.

A dolog természetéből adódóan sok az azonos betűjegy. Gulyás összeállításában ezek ömlesztve vannak, rendszer nélkül, így lexikona nehezen kezelhető. Vargha Balázs joggal tette szövé: „Ha akár az írásmód, akár az időrend, akár a megfejtett név betűrendje szerint elrendezték volna a cédulákat, könnyebb lenne a keresés” (It 1957. 233.). Debreczeni Kornélia szót fogadott neki, de sajnos, épp a legalkalmatlanabb javaslatát valósította meg, a legutolsót: tehát az azonos betűjelű adatok sorrendjét a föoldott névalakok betűrendjéhez igazította. Mit jelent ez? Azt, hogy a keresőnek már eleve tudnia kellene a megfejtést, ha a legrövidebb idő alatt szeretné megtalálni! Ha a névmutató alapján Móra Ferenc cs. betűjelét keresem a lexikonrészben, a 82. lap harmadik adatától két és fél hasábot kell végigpásztáznom a szemmemmel, hogy ráleljek. E példa egyébként arra is jó, hogy figyelmeztessen: ez a kötet csak Gulyáséval együtt használható. Az itteni adatból ugyanis nem derül ki, miért írt cs. jegy fölött Móra. Gulyásában szerepel a rejtély nyitja, a teljes alak: *Csipke*. (Utalással e cikkeknek csipkelődő hangjára.) Ám még Gulyásé sem ad magyarázatot Mórának (fő.) betűjegyére. Ehhez azt kell tudnunk, hogy az adott időben (1911–19 közt) ő volt a Szegedi Napló főszerkesztője.

Mi volna tehát a betűjegyek legcélzerűbb sorrendje? Vargha Balázs javaslatának első és második pontját kellene megvalósítani. Tehát először bizonyos tetszőleges, de következetes elvek szerint az alakilag azonosakat tenni egy csoportba. Például előbb a nagybetűsök, azután a kisbetűsök (vagy for-

dítva); előbb a pusztá betűk, utána a különféle írásjelekkel (elől kötőjellel, hátul kötőjellel, elől-hátul kötőjellel, ponttal, zárójellel stb.) bővített betűk. E formai azonosságú csoportokon belül érvényesüljön a második tagolási elv: az időrend. S legföljebb, ha ebből is kifogytunk, jöhet a megfejtett név betűrendje.

Ahogy Gulyás könyvében is: a jellel (kereszttel, csillaggal, mértani idommal, kérdőjellel stb.), számmal szereplők a betűrend végén, a ZS után található. Ennél jobb eljárás nem képzelhető el.

A kötet második fele, a névmutató, a „rendes” nevek betűrendjében közli egy-egy írónak a kötet első felében szétszórtnak található álneveit, betűjegyeit. Itt is gond a bibliográfiákban eléggé általános nehézség: az azonos nevek megkülönböztetése, s ennek fordítottja, a külön személynek vélték azonossága. Például három Domokos László szerepel a névmutatóban. Valójában kettő volt, van. Domokos László (1882–1973) és a ma is működő újságíró. A három Bibó Lajos is csak kettő: apa és fia. Bálint Gyula és Bálint Gyula György, Báltaszéki Lajos és Báltaszéky Lajos, a két Erdődi József, a két Gracza János, a két Opré János (sőt a későbbi, szintén szereplő Ormos János), a két Osváth Béla, Varga Domokos és Vargha Domokos azonos. Bibó István csak egy szerepel itt, de ez nem a ma sokat emlegetett politológus és államférfi, hanem az édesapja, a szegedi egyetemi könyvtár egykori igazgatója. Néhol tesz megkülönböztetést Debreczeni Kornélia, de nem az erre bevált születési és halálozási évszámokkal, hanem e kicsit furcsa „foglalkozási” megkülönböztetésekkel: Szabó Ferenc *piarista*, Szabó Gyula *szerkesztő*, Szabó Lőrinc *költő*...

A kötet elején található a rövidítések, a nevek megfejtéséhez használt források és a közreműködők jegyzéke. Itt

Berczeli Anzelm Károlyné férjének neve az álnevek közt hibásan van írva (Ansel, Anselm).

AkácZ László sem valódi név, hanem Takács László állandóan használt írói neve. András Sándoré sem: ő valójában Sándor András (1934–), de hasonnevű írotársára (1923–) tekintettel, még szegedi egyetemi hallgatóként írói névül megfordította vezeték- és keresztnévét. Ami érdekes: 1956 után Angliában és Amerikában is kitarított írói neve mellett, s egyetemi tanárként ma is ezt használja. Nem Baróti Dezső írt (Kd.) jellel, hanem édesapja, Kratofil Dezső. Bélyey Pál halála óta Bóday Pál is ír a Vasárnapi Hírekben (byp) jellel. Bevilacqua Béla 1928-tól Bevilacqua-Borsodi Béla néven szerepelt. Bobár Irén Réti Ödönné leányneve. Bóday Livia ipszilonnal írta, Burger Béla Bojta Bélára magyarította nevét. A Bihar (d.) jelű szerzője nem Deák Rezső, hanem Deák Dezső. Dallos László olvasható (d. l.) megfajtéseként; nyilván sajtóhiba, hiszen fölötte helyesen áll (Dalos). Eidus Lili sem álnév, hanem Eidus Líviának (Kőszeg Ferenc édesanyjának) beceneve. Fehér Tibor maga is írói név; eredeti vezetékneve Szacs vay. (Szacs vay László színművész édesapja.) E. Lengyel Vilma teljes neve Erdélyi Jenőné Lengyel Vilma. Fölöslegesnek tartom Flóra = Kozmutza Flóra szerepeltetését e lexikonban, hiszen ez Illyés Gyulánénak a József Attilával való levelezésében természetesen csupán vezetéknev nélkül használt keresztnéve, tehát nem írói név. Herrmann Antal két *r*-rel írta nevét; betűrendi helye tehát jóval lejjebb van. Kastner Jenő később Koltay-Kastner Jenőként szerepel a tudományos irodalomban. Lőkös Zoltánnak sem álneve, hanem eredeti vezetékneve a Lasz gallner. Álneve viszont még a vezetéknevének megfordításával alkotott Sököl Balázs és ennek betűjegyes változata a Vasárnapi Hírekben. Hibás mind a névmutatóban,

mind a lexikonrészből Penavin Olga neve: Panevinnek van írva.

Furcsa, hogy egyrészt Rónay László álneve Siki (Siki) Géza, másrészt a mutatóban mint élő szerző szerepel Siki Géza. Minthogy mind a kettő az Új Emberben fordul elő, alighanem csak Rónay László van mögötte.

Ruszoly József betűjegye még: –oly jó–. Nem Debreczeni Kornélia, hanem a forrása a ludas a Szigethy Vilmos neve előtt szereplő Sz. hibás magyarázatában. Nem Székesfehérvárit jelent, hanem csupán találmásra alkalmazott megkülönböztető jegyet. Pályakezdek sor ugyanis tekintélyes névrokona élt Szegeden: az újságíró volt az Sz. Szigethy, a pénzügyigazgató az *esztelen* Szigethy Vilmos.

Gyűjtéséből néhány tétellel megsaporítottam az eddigieket:

(A.), (a.), (A.D.) = Apor Dezső (Szeged és Vidéke 1907–08); –ács = Frank József (Forgács álnevéből) (SZÉV 1909); –án = Nagy Zoltán (Szegedi Napló 1917); (B.) = Balassa Armin (SZÉV 1907); B. Z. = Baranyai Zoltán (SZÉV 1908); (bj.) = Balassa József (SZÉV 1906); (B–n) = Balassa Armin (Bramin álnevéből) (SZÉV 1908); Ballagó = Balla Jenő (SZN 1900); Ballagó Bence = Dömök László (1958. ápr. 27-i leveleiből); Bors = Újvári Péter (SZÉV 1906); Boyár = Bolgár Lajos (SZÉV 1906); (Cs. F.) = Csuka Ferenc (SZÉV 1906); Dódi = Irányi Dezső (Szegedi Híradó 1893); Don Dugo = Léway Béla (Róna Lajos: *Harminc év az újságíró-pályán*, 1930. I. 158; Ego = Balogh Károly (Szeged 1924); (F.) = Frank József (SZÉV 1908); (f. m.) = Faragó Miklós (SZÉV 1907); Forgács = Frank József (SZÉV 1908); Gong = Tóth Zoltán (SZÉV 1908, 1909); (H. I.) = Hantházi Sári (Szegedi Új Nemzedék, 1940); (H. L.), (H–l L–ó) = Hajnal László (SZÜN 1942); Janikó = Dettre János (SZÉV 1906); K. D. = Kuskó Dezső (SZÉV 1908); K. S. = Pásztor József (Kézai Simon álnevéből) (SZÉV

1908); (-kó) = Kuskó Dezső (SZÉV 1908); (Ky) = Kállay István (SZÜN 1941); (L...i) = Liptai Károly (SZH 1894); (Lk.), L. K. = Lukács Kornél (SZN 1920); (nb.) = Nagy Béla (SZÉV 1907); -ny -r = Szmollény Nándor (SZH 1893); -oy- = Bolgár Lajos (Boyár álnévéről) (SZÉV 1906); -ő = Cserő Ede (SZH 1893); P. P. = Polgár Péter (SZÉV 1907); pj. = Pásztor József (SZÉV 1908); -r = Pásztor József (SZÉV 1908); -s = Bartos Fülöp (SZH 1893); San Toy = Sz. Szigethy Vilmos (saját kezű aláírása az SZN 1902. febr. 6-i számának 6. lapján); -ska, -zy, Cs. M. = Cserzy Mihály (a Miska, Cserzy nevékből) (SZH 1893, 1899); (t. z.) = Tóth Zoltán (SZÉV 1909); Tárnok László = Ifj. Tóth László (*Törmörkény István irodalomtörténeti sorsa*. Szeged, 1942. c. füzetének végén közölt bibliográfia szerint); Tárnok Sándor = Heródek Sándor (SZÜN 1940); Tobogán = Domokos László (idézett levele szerint); (u.) = Újvári Péter (SZÉV 1906); Ugor = Balassa József (SZÉV 1906); -y = Cserzy Mihály (Délmagyarország 1917); -zy = Nagy Zoltán (SZN 1910); -zai = Pásztor József (Kézai Simon álnévéről) (SZÉV 1908).

Sem Gulyás, sem Debreczeni Kornélia könyvében nem szerepel a Nyugat

elbeszélőjének, Tóth Wandának a neve. Nyilván, mert egyikük sem tudta, hogy írói név. Fenyő Miksa számos levelét közli (*Feljegyzések és levelek a Nyugatról*. 1975. 445–456.), s ezeket eleinte Berndt Anna névvel írta alá. A rejtélyes dombiratosi író név valójában Ráth Ilona (1878–1926). (Vö. Ráth András, Békési Élet 1990/2).

Míndezek ezrelékben kifejezhető pót-lások az álnévlexikon hatalmas adattárhoz képest. Álnevek (írói nevek, fedőnevek, betűjegyek) naponta születnek, így gyűjteményük sohasem lehet teljes, gyűjtésük sohasem fejeződhet be. Vargha Balázs annak idején szerette volna a szerkesztőségeket kötelezni, hogy a kötelespéldányokkal együtt folyamatosan nyújtsák be álnévvel megjelent közleményeik szerzőinek jegyzékét. Alig hiszem, hogy ez most, amikor a kiadók rászorítása a kötelespéldányok beszolgáltatására is szinte lehetetlen, megvalósítható. Többre mennénk, ha a megyei, városi, községi könyvtárak lelkes helyismereti munkásaira alapoznánk a gyűjtést. Talán ennek a megszervezése (akár az irodalmi topográfiaé) szintén a Petőfi Irodalmi Múzeum szép földadata lehetne.

Péter László

ZAY FERENC: JÁNOS KIRÁLY ÁRULTATÁSA

KIS PÉTER: MAGYARÁZAT

[BÁNYFY GYÖRGY:] MÁSODIK JÁNOS... TÖRÖK CSÁSZÁRHOZ

MENETELE

A kötetet összeállította, a szöveget gondozta, Kis Péter *Magyarázatát* fordította, a bevezetőket és a jegyzeteket írta Bessenyei József. Budapest, Balassi Kiadó, 1993. 158 l. (Régi Magyar Könyvtár. Források 2.)

Bessenyei József, a XVI. század első felének kiváló ismerője, három kevésbé ismert történelmi forrást (vagy ha úgy tetszik: irodalmi művet) tett közkinccsé az ismertető kötetben. A három közül az első Zay Ferenc alkotása, akit *Az Landorfejérvár elveszése* című munkája alapján már korábban is jól ismertünk

mint régi magyar író. A *János király árultatása* az előbb említett írásnál jóval kisebb, kézírata az Országos Széchényi Könyvtár kézírattárában csupán ötle-vélnyi, mégis nagy értékű képvisel, ahogy a sajtó alá rendező is megjegyzi, nem történelmi hitelessége, hanem „szépen folyó magyar nyelve s néhány